

SKOLESKYDERI ER DÆMONISK RASEN

Skoleskyderier er et fænomen, der peger på mere grundlæggende forandringer i tiden. LARS GEER HAMMERSHØJ ser nærmere på, hvad der kendetegner skoleskyderier som massakren på Columbine High School, og hvordan fænomenet hænger sammen med Søren Kierkegaards 'dæmoniske rasen'.

Af LARS GEER HAMMERSHØJ

Ønsker man at diagnosticere sin samtid, kan en fremgangsmåde være at lede efter sociale fænomener, der er nye, og som tilsyneladende ikke lader sig forklare. Der er i så fald mulighed for, at de er tegn på mere grundlæggende forandringer i tiden og på forskydninger i forholdet mellem selv og det sociale.

Skoleskyderi eller *school shootings* på engelsk forekommer at være et fænomen af denne karakter. Det er et historisk set forholdsvis nyt fænomen, der for alvor viste sig i og antog karakter af en epidemi i løbet af 1990'erne kulminerende med massakren på Columbine High School i 1999. Samtidig adskiller skoleskyderi sig fra andre typer af skolevold ved at blive begået af tilsyneladende normale unge, ligesom der blandt gerningsmændene – og det er som regel mænd eller drenge – er så stor variation i personlighed, demografi, baggrund osv., at det ikke er muligt at lave en traditionel psykologisk og sociologisk gerningsmandsprofil.

Der er forsøgt givet mange forklaringer på disse tragiske og meningsløse hændelser – såsom at årsagen skulle være en bestemt psykisk lidelse, et pludseligt sammenbrud, svære familieproblemer, ekstrem mobning, ændrede sociale strukturer, voldelige computerspil, copy-cat-effekten – men det har vist sig, at disse forklaringsmodeller for det meste kun formår

“Skoleskyderier er altid planlagt, gerningsmanden har ofte fantasier om sin egen **'post-mortal fame'**, og det er en form for selvmord. Endelig tyder det faktum, at gerningsmanden altid skyder på tilfældige, på, at det er skolen som helhed, *dvs. den verden, der for den unge udgør 'hele tilværelsen', som han raser imod.*”

Lektor Lars Geer Hammershøj

at forklare et af de karakteristiske træk ved skoleskyderi, sjældent flere og aldrig dem alle.

Skoleskyderiets fem træk

Der er således fem træk, der karakteriserer skoleskyderier som fænomen og gerning:

1. Kun en minoritet af gerningsmændene er 'loners' eller enspændere, og selv de, der bliver beskrevet som sådan, har ofte venner og sågar kæreste. Majoriteten af dem synes at

socialisere sig i *mainstreamgruppen*, men – og det er afgørende – de oplever og opfatter sig selv som ekstremt marginaliserede, dvs., der eksisterer et misforhold mellem deres selvbillede og andres billede af dem.

2. Gerningsmanden viser som regel *ingen tegn* på problemer eller mental lidelse før skyderiet. Ofte opdages det efterfølgende, at vedkommende faktisk lider af psykosociale problemer. Om end disse ofte inkluderer depression og selvmordstanker, kan det dreje sig om en lang række *forskellige* typer af problemer og psykiske lidelser.

3. Skyderierne er ikke impulsive, men *planlagte* i forvejen, ofte ned i mindste detalje. Planerne kan endog forudgående være diskuteret over internet eller udfoldet fiktivt i f.eks. en stil, ligesom man som regel finder selvmordsbreve eller selvmordsvideoer efterfølgende.

4. Gerningsmanden forsøger ikke (kun) at ramme bestemte personer, men skyder altid (også) på *tilfældige*. Ofte ved vedkommende ikke, hvem han har ramt.

5. Skyderiet har form af et rasende *selvmord*. De fleste ender med at skyde eller forsøge at skyde sig selv, eller også giver de ikke politiet anden mulighed end at skyde dem. Den polititekniske term for det sidste tilfælde er 'suicide by cop'.

Dæmonisk fortvivelse

Skoleskyderier giver som regel anledning til en dobbelt forfærdelse. Man forfærdes dels over det hændte, dels over hændelsens



tilsyneladende meningsløshed og gerningens uforklarlige ondsindethed. Der synes at være noget dæmonisk over disse ugerninger.

Dæmoni er netop Søren Kierkegaards begreb for den mest intensiverede form for fortvivlelse i *Sygdommen til Døden* fra 1849. Fortvivlelse definerer han som en sygdom i selvet, hvor der består et "Misforhold i et Forhold, der forholder sig til sig selv". Den dæmoniske fortvivlelse er for det første karakteriseret af, at den fortvivlede vil være sig selv på trods, dvs. vil være sig selv med sin lidelse: "Har han forvisset sig om, at denne Pæl i Kjødet (hvad enten det nu virkelig er saa, eller hans Lidenskab gjør at det er ham saa) nager saa dybt, at han ikke kan abstrahere fra den, saa vil han hellere evigt overtage den. Han forarges saa paa den, eller rettere, han tager af den Anledning til at forarges paa hele Tilværelsen".

For det andet er den dæmoniske fortvivlelse karakteriseret ved *indesluttethed*. Den dæmonisk fortvivlede slutter sig inde med sine kval og sidder billedligt talt bag selvets lukkede dør og udfylder tiden med at dyrke sig selv i sin kval. Han søger ikke hjælp og ønsker ikke hjælp, for han er blevet afhængig af sin kval: "Nu vil han hellere rase mod Alt, være den af hele Verden, af Tilværelsen forudrettede, hvem det just er af Vigtighed at passe paa at han har sin Qval ved Haanden, at ingen tager den fra ham – thi saa kan han jo ikke bevise og overbevise sig selv, at han har Ret".

Dæmonisk selvdannelse

Spørgsmålet er, hvorvidt skoleskyderi kan forstås som en sådan indesluttet trods, der "til sidst bliver en dæmonisk Rasen"? For Kierkegaard var selvforholdet overvejende et selverkendelsesforhold og et spørgsmål om

at forholde sig til selvet som given opgave. I dag forekommer selvforholdet snarere at have karakter af et selvrealiseringsforhold og være et spørgsmål om selv at konstruere fortællingen om sig selv, danne fællesskaber og skabe sine egne livsprojekter. Set i et selvdannelsesperspektiv er konsekvensen, at selvet får *projektkarakter*: Selvet består af skiftende opgaver, hvis mål den enkelte selv har sat, og hvis proces den enkelte selv leder.

Forstået i dette perspektiv ændrer fortvivlelsen karakter fra et misforhold i selvet til et misforhold i forhold til selvets selvdannelse. Antagelsen er, at dæmonisk selvdannelse derfor vil adskille sig fra dæmonisk fortvivlelse på to måder:

For det første vil individets rasen mod hele tilværelsen få projektkarakter og tenderede mod at *vendes udefter*, da det nu engang er projektets natur at være performativt.

For det andet vil individets indesluttethed være orienteret mod den selv samme type af socialitet, som konstituerer vedkommendes *primære sociale verden*. I sin projektkarakter er trodsen således vendt udefter og sigter på at bringe selve det forhold til ophør, som vedkommende er i misforhold til, nemlig det sociale forhold som sådan. For den dæmoniske elev vil det være skolens fællesskab, for den dæmoniske forælder familien, for den dæmoniske medarbejder arbejdspladsen osv.

Spørgsmålet er nu, om de træk, der karakteriserer skoleskyderi, kan fortolkes som en sådan form for udadvendt dæmonisk selvdannelsesprojekt? Hvad indesluttetheden angår, så synes de to første træk præcis at vidne om *kontrast* mellem indre og ydre. Både den forvrængede selvopfattelse af at være ekstremt marginaliseret og det faktum, at de lider af

uopdagede psykosociale problemer, forekommer at være et udslag af, at vedkommende slutter sig inde med sine pinefulde oplevelser og problemer og trodsigt holder dem for sig selv, hvorved de forstærkes.

Hvad den udadvendte rasen angår, så peger flere forhold på, at der er tale om et paradoksalt og tragisk selvrealiseringsprojekt: Skoleskyderier er altid planlagt, gerningsmanden har ofte fantasier om sin egen 'post-mortale fame', og det er en form for selvmord. Endelig tyder det faktum, at gerningsmanden altid skyder på tilfældige, på, at det er skolen som helhed, dvs. den verden, der for den unge udgør 'hele tilværelsen', som han raser imod.

Forebyggelse af dæmoni

Skoleskyderier er svære at forhindre, fordi der forudgående kun er få ydre tegn på et dæmonisk raseri. Vil man forebygge, må man gå til roden af problemet, nemlig indesluttetheden eller manglen på selvoverskridelse i selvdannelsesprocessen. Problemer med selvoverskridelse er et generelt og karakteristisk problem i dag, fordi selvet fylder så meget, og vi er henvist til at overskride i snart det ene, snart det andet fællesskab for at danne os.

En af de mest kraftfulde og sociale selvoverskridelsesaktiviteter er *legen*. Legen for legens egen skyld er øvelsen par excellence i at overskride sig selv i legens fælles stemning. Et effektivt og bredspektret forebyggelsesmiddel mod patologisk selvdannelse ville derfor antageligt være at opprioritere legen. ■



LÆS MERE HER:

Lars Geer Hammershøj: "The Social Pathologies of Self-Realization: A diagnosis of the consequences of the shift in individualization". In *Educational Philosophy and Theory*, Vol. 41, No. 5, 2009.

Lars Geer Hammershøj: *Selvdannelse og socialitet – forsøg på en socialanalytisk samtidsdiagnose*. Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag, 2003.

Katherine Newman et al.: *Rampage: The social roots of school shootings*. Basic Books, 2004.

Secret Service, Department of Education: *The final report and findings of the safe school initiative: Implications for the prevention of school attacks in the United States* (United States Secret Service and Department of Education), 2002.



LARS GEER HAMMERSHØJ

Ph.d., lektor i pædagogisk filosofi og studieleder ved DPU, Aarhus Universitet. Han forsker bl.a. i selvdannelsens skyggesider.